

" Chí phèo" của Nam Cao

Phân tích

* Tha hoá : là biến đổi thành cái khác. Trong truyện Chí Phèo, tình trạng con người bị tha hoá có thể hiểu ở hai phương diện.

Một là không được sống như bản chất người của mình: Chí Phèo vốn là một nông dân lương thiện mà phải sống như một con quỷ dữ của làng Vũ Đại. Hai là những sản phẩm do mình tạo ra lại trở thành xa lạ, thậm chí thù địch với chính mình: những người nông dân như Chí Phèo đã xây dựng nên làng Vũ Đại cần lao và lương

thiện, nhưng cái làng ấy không chấp nhận Chí Phèo quay về, thậm chí còn thù ghét và sợ hãi anh (khi Chí Phèo chết, cả làng cảm thấy mừng rỡ).

* Bi kịch : ở đây chỉ con người rơi vào một tình huống bi thảm, không lối thoát, nhưng người ta chỉ cảm thấy tình huống đó khi ý thức được. Chí Phèo tuy bị tha hoá từ lâu, nhưng trước khi gặp thị Nở, anh sống triền miên trong những cơn say và chưa thấy mình khổ, nghĩa là chưa thật sự có bi kịch nội tâm. Cho đến lúc bị ốm, gặp thị Nở, Chí Phèo tỉnh ra, mới ý thức được tình trạng tha hoá của mình và bi kịch bắt đầu diễn ra trong đời sống nội tâm của anh.

* a. Giá trị tố cáo hiện thực – nhất vật bá Kiến:

* Trong truyện Chí Phèo, Nam Cao có phân tích các quan hệ xã hội nông thôn miền Bắc nước ta trước Cách mạng tháng Tám 1945. Quan hệ đó gồm hai mâu thuẫn :

o Mâu thuẫn thường xuyên trong nội bộ bọn cường hào, địa chủ thống trị. Bọn chúng như một đàn cá tranh mồi. Mồi thì ngon và bè nào cũng muốn ăn, do đó, chúng luôn luôn rình cơ hội để trị nhau, muốn cho nhau lụn bại để cười lên đầu lên cổ nhau. Mâu thuẫn khá phổ biến, gay gắt ngay có liên quan đến số phận những binh Chức, Năm Thọ, đặc biệt là Chí Phèo.

o Mâu thuẫn giai cấp đối kháng giữa bọn địa chủ cường hào thống trị với người nông dân lao động bị áp bức bóc lột được tác giả tập trung thể hiện một cách sâu sắc.

* Nhân vật tiêu biểu cho giai cấp thống trị là bá Kiến được Nam Cao vạch trần bộ mặt tàn ác, xấu xa của hắn. Đây là một tên cường hào cáo già trong “nghề” thống trị dân đen, được khắc họa qua những chi tiết ngoại hình thật độc đáo, từ giọng quát rất sang, lối nói ngọt nhạt đến cái cười Tào Tháo. Bằng cách để nhân vật độc thoại, tự phơi ra những tính toán, thủ đoạn, âm mưu thâm độc trong việc đàn áp, thống trị tầng lớp nông dân, tác giả

đã lột trần bản chất gian hùng của bá Kiến : mềm nắn rắn buông, sợ kẻ cổ cùng liều thân, bám thắt có tóc, một người khôn ngoan thì chỉ bóp đến nửa chừng, ngấm ngấm đẩy người ta xuống sông, nhưng rồi lại dắt nó lên để nó đền ơn... Bản chất gian hùng ấy của bá Kiến tập trung đầy đủ trong cái cách đối xử của hắn với Chí Phèo.

b. Giá trị nhân đạo – nhân vật Chí Phèo :

* Trước hết, Chí Phèo là một sản phẩm của tình trạng áp bức bóc lột ở nông thôn nước ta trước Cách mạng tháng Tám 1945. Đó là

hiện tượng người lao động lương thiện bị đẩy vào con đường lưu manh dần dần bị tha hoá. Vì hờn ghen vợ vẫn. Lí Kiến đẩy anh canh điền vào nhà tù. Nhà tù thực dân đã tiếp tay lão cường hào thâm độc để giết anh chết phần “người” trong con người Chí Phèo, biến Chí thành Phèo, biến người nông dân lương thiện thành quỷ dữ. Chi tiết kết thúc tác phẩm đầy ngụ ý, biết đâu lại chẳng có một “Chí Phèo con” bước từ cái lò gạch cũ vào đời để “nổi nghiệp bố” Hiện tượng Chí Phèo chưa thể hết khi xã hội tàn bạo vẫn không cho con người được sống hiền lành, tử tế, vẫn còn những người dân lương thiện bị đẩy vào con đường lưu manh, tội lỗi. Sức mạnh phê phán, ý nghĩa điển hình của hình tượng Chí Phèo chính là vạch ra được cái quy luật tàn bạo, bi

thảm này trong cái xã hội tối tăm của nông thôn nước ta thời đó.

* Nam Cao đã cho thấy tất cả nỗi thống khổ ghê gớm của nhân vật Chí Phèo. Nỗi thống khổ đó không phải là không nhà không cửa, không cha không mẹ, không họ hàng thân thích... mà chính là Chí Phèo bị xã hội vằm nát cả một mặt người, cướp đi linh hồn người, phải sống kiếp sống tối tăm của con vật lạ. Đó chính là nỗi thống khổ của cá thể sinh ra là người nhưng lại không được làm người và bị xã hội từ chối, xua đuổi. Tình trạng bi thảm này được tác giả minh chứng trong đoạn mở đầu giới thiệu một chân dung, một tính cách “hấp dẫn”, vừa hé cho thấy một số phận bi đát. Dù say rượu đến điên khùng, Chí Phèo vẫn như cảm nhận

thấm thía “nông nổi” khốn khổ của thân phận mình. Anh chửi trời, chửi đời rồi chuyển sang chửi tất cả làng Vũ Đại, cuối cùng anh chửi thẳng cha con mẹ nào đẻ ra cái thằng Chí Phèo. Không ai chửi lại anh vì rất đơn giản là không ai coi anh như con người.

* Nam Cao có vài cái nhìn đầy chiều sâu nhân đạo khi đi vào nội tâm nhân vật để phát hiện và khẳng định bản chất lương thiện của những con người khốn khổ. Chí Phèo đến với thị Nở trong một đêm trăng say rượu. Như điều kì diệu là thị Nở không phải chỉ khơi dậy bản năng ở gã đàn ông say, mà lòng yêu thương mộc mạc chân thành, sự chăm sóc giản dị của người đàn bà khốn khổ ấy đã làm thức tỉnh Chí Phèo. Trong tâm hồn tưởng

chùng như chai đá thậm chí bị huỷ hoại của Chí Phèo, phần bản chất lương thiện ngày thường bị lấp đi vẫn le lói một ánh sáng lương tri, sẽ bừng sáng lên lúc gặp cơ hội. Lúc được thị Nở chăm sóc, Chí Phèo thật sự ngạc nhiên vì xưa nay, nào có thấy ai tự nhiên cho cái gì, mà hắn phải dọa nạt hay là giật cướp mới có được. Lần đầu tiên khi tỉnh giấc, anh băng khuông nghe tiếng chim hót (...) tiếng cười nói của những người đi chợ, thì niềm ước có một gia đình nho nhỏ trỗi dậy trong lòng anh. Nam Cao viết : “... hắn có thể tìm bạn được, sao lại chỉ gây kẻ thù ? (...)

Hắn thèm lương thiện, hắn muốn làm hoà với mọi người biết bao!”

* Còn thị Nở, một người phụ nữ bị người làng xa lánh như tránh một con vật nào rất tởm, khi được yêu thương thì tình yêu làm cho có duyên, chị biết lườm, biết thẹn thùng, tiếng “vợ chồng” thấy ngượng ngượng mà thích. Nam Cao tự hỏi : “Đó vẫn là điều mong muốn âm thầm của con người khốn nạn ấy chăng?”

* Với một tình cảm nhân đạo sâu sắc, Nam Cao đã phát hiện phần sâu kín đang âm ỉ cháy trong tâm hồn của kẻ bị tha hoá là Chí Phèo, của kẻ u mê là thị Nở : họ luôn tha thiết mong được thương yêu. được cảm thông và được sống hoà nhập với mọi người.

* Nhưng con đường trở lại làm người lương thiện vừa mở ra trước mắt Chí Phèo bị chặn đứng lại. Bà cô của thị Nở dứt hoát không cho cháu bà đâm đầu đi lấy một thằng không cha. Ai lại đi lấy thằng chỉ có một nghề là rạch mặt ra ăn vạ. Bà ta cũng giống như mọi người, quen coi Chí Phèo là “ con quỷ dữ” từ lâu rồi.

Thế là Chí Phèo bị rơi vào một bi kịch tâm hồn đau đớn, bi kịch của con người không được nhận làm người. Ngay trong phút giây tuyệt vọng đó, anh xách dao đến nhà Bá Kiến, không chỉ vì say mà chủ yếu vì lòng căm thù vẫn âm ỉ lâu nay trong đầu óc u tối của anh giờ đây đã bùng lên. Những lời lẽ cuối cùng của Chí Phèo bộc lộ tất cả bi kịch nội tâm đau đớn đó : “Tao muốn làm người lương thiện (...) Không được ! Ai cho tao lương thiện ?

Làm thế nào cho mất được những vết mảnh chai trên mặt này?

Tao không thể là người lương thiện được nữa. Biết không!”. Sau khi đâm chết Bá Kiến, Chí Phèo chỉ còn một cách là tự sát. Thế là trước đây, để bám lấy sự sống, Chí Phèo đã từ bỏ nhân phẩm, bán linh hồn cho quỷ; giờ đây ý thức về nhân phẩm thức dậy, linh hồn đã trở về, Chí Phèo lại phải tự huỷ diệt cuộc sống của mình.

c.Giá trị nghệ thuật :

Chí Phèo là một tác phẩm xuất sắc, thể hiện nghệ thuật viết truyện độc đáo của Nam Cao.

* Trước hết là cách xây dựng nhân vật điển hình. Bá Kiến, Chí

Phèo vừa tiêu biểu cho những loại người có bề dày trong xã hội, vừa là những cá tính độc đáo và có sức sống mạnh mẽ. Tâm lí nhân vật được miêu tả thật tinh tế sắc sảo, tác giả có khả năng đi sâu vào nội tâm để diễn tả những diễn biến tâm lí phức tạp của nhân vật.

* Cách dẫn dắt tình tiết toàn truyện thật linh hoạt, không theo trật

tự thời gian mà vẫn rành mạch, chặt chẽ, lôi cuốn : cảnh Chí

Phèo trở về làng, lai lịch Chí Phèo, cảnh Chí Phèo gây sự, nằm

vạ ở nhà Bá Kiến, từ tên cường hào bá Kiến dẫn tới các tên sùng

sỏ khác ở làng Vũ Đại, rồi Chí Phèo biến thành tay chân đắc lực

cho Bá Kiến, bị tha hoá...

* Ngôn ngữ thật tự nhiên sống động, khẩu ngữ được sử dụng nhuần nhị, mang hơi thở của đời sống. Ngôn ngữ kể chuyện vừa là ngôn ngữ tác giả, có khi vừa là ngôn ngữ nhân vật.

* Giọng văn biến hoá, không đơn điệu. tác giả như nhập vai vào từng nhân vật, chuyển từ vai này sang vai khác một cách linh hoạt, tự nhiên.